

Ямпільський район

Територія – 787,9 тис. км²

На території району знаходиться 38 населених пунктів.

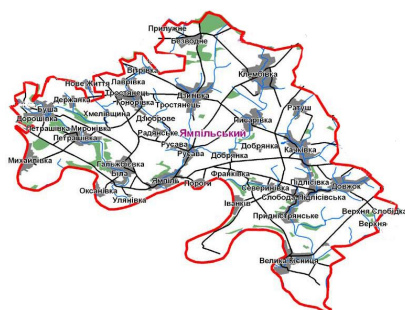
Кількість населення – 44,6 тис. осіб,

Відстань від райцентру до м. Вінниці автошляхами – 165 км.

Річка: Дністер

Адміністративний центр району – м. Ямпіль

Населення – 11,5 тис. чол.

[Мапа району](#)

[Прапор району](#)

[Герб району](#)

Адреса райдержадміністрації: yampil_rda@ukrpost.ua

Код міжміського автоматичного телефонного зв'язку – (04336)

Код автоматичного телефонного зв'язку для абонентів області – (236)

Є у кожної людини

Рідне місто на землі.

А для мене тільки Ямпіль,

Що стоїть уже віки...

Ямпільщина – край Придністровського Поділля, має надзвичайно мальовничі ландшафти Карпатського передгір'я, яку ще називають Подільським Кримом. Тут все: і клімат, і рослинність, і ґрунти - чорноземи – сприятливі для проживання, праці та відпочинку людей. Місцевість зачаровує крутими переломами, де біжить швидкоплинний Дністер.

При крутизні схилів і спадів багаточисельних річок Мурафи, Русави, Марківки, Вільшанки і ручаїв, тут розкинулися чудові рівнини, а села, як і належить історично, причаїлися у затишних долинах.

Ямпільський район розміщується у південно-західній частині Вінницької області і межує з Республікою Молдова та п'ятьма районами Вінницької області. На території Ямпільського краю нині одне місто – Ямпіль. А кілька століть тому містами були відома історична Буша і Цекинівка. Адже біля кожного з цих місць знаходили поселення трипільської (IV–III ст. до н.е.), черняхівської (III–IV ст. н.е.) культур, сюди сягали кордони Скіфії, і Сарматії, які підтримували зв'язки з грецькими колоніями Причорномор'я, Балканами, Кавказом, Передньою і Малою Азією.

Дністром генуезькі купці на кораблях, навантажених сукном, вином, оліями, прянощами піднімалися по річці, скуповували зерно, шкіру, хутро, віск, мед. Цекинівку вони називали давньою Ольхонією.

Ямпіль відвідували торгові представники Риму, Венеції з питання поставок «золотої подільської пшениці».

Про значну роль цієї місцевості у тогочасному житті йдеться в літопису Самовидця, одному з найдостовірніших історичних джерел XVII ст. У 1711 р. Петро I, здійснюючи Прутський похід, базувався на цекинівських землях. 1787 р. тут перебували війська О.В. Суворова. Сюди здійснювали походи Б.Хмельницький та його син Тиміш.

У 1984 р. біля с. Пороги археологи дослідили древній курган, який виявився багатим похованням сарматського часу, що відноситься до 70-80-х рр. н.е.

Це єдина могила сарматського царя, знайдена археологами в області. Крім того, предмети, які там знаходилися, пов'язані з конкретною історичною особою. На деталях одягу і зброї є родовий знак сарматів – тамга. В кінці першого століття н.е. у місті Ольвія владу мав цар Інесмей батько якого й заснував Сарматське царство. Інесмей чеканив свої монети. На них була точно така тамга, як на предметах з могили, відкопаної у селі Пороги. Тому ці знахідки пов'язують або з самим царем, або з людиною, яка була близькою до нього. Знахідка датована першим століттям нашої ери, тобто їй уже більше двох тисяч років. Приблизно в той час відбулася битва між сарматами і римлянами. Сармати у ній зазнали поразки. Можливо, тіло царя Інесмея, який загинув у тій битві, переправили для поховання до міста Клепідава. Воно, за твердженням грецького географа Птоломея, було на місці нинішнього Ямпілля. Підтвердженням цієї версії слугує те, що у сарматському похованні знайшли коштовну шийну гривну – символ влади. Вона виготовлена із трьох перевитих дротів і має форму кола, яке замикається двома стилізованими головами коней, що упираються в ажурне кільце-замок. Подібних знахідок дуже мало. А такі пряжки, до яких кріпилася зброя, археологам в Україні більше не попадалися ніде. Вони литі з чистого золота, на них є зображення людини монголоїдного типу, видно кожну деталь зачіски, у руках вона тримає двох міфічних тварин – грифонів. Словом, дуже рідкісна робота. Цікаво, що вчені розкопали тут два поховання: чоловіче і жіноче.

У чоловічому знайдено дубовий саркофаг, у якому й поховано сарматського вождя. За два метри на південний схід від чоловічого знайшли жіноче поховання знатної сарматки.

У могилах збереглися численні прикраси, виготовлені із золота. Кинджал, залишки лука, меч мають накладки із золотих пластин та інкрустовані золотом. У жіночому похованні знайдено срібне дзеркало, золоті підвіски, персні. Весь одяг жінки розшитий золотом, а нижня частина – різнобарвним бісером. Знахідки зберігаються у Вінницькому обласному краєзнавчому музеї.

Існує кілька версій щодо походження назви районного центру краю – міста Ямполь. Деякі історики-краєзнавці відносять виникнення назви міста від слів «ям» (поштова станція) і поліс (місто). Слово «ям» тюркського походження – від татарського «дзям» – дорога. У XIII – XVIII ст. так називали в Росії поштові станції, на яких подорожні міняли коней.

За іншою версією, своєю назвою місто завдячує імені польського магната Яна Замойського, який у XVI ст. збудував тут замок і ретельно його укріпив. Однак, з розвитком мови, внаслідок певних фонетичних процесів слово «Ямпіль» перейшло у «Ямпіль».

Історики стверджують, що Ямпіль у зв'язку з різними обставинами декілька разів «переселювався».

У давнину тут було поселення з укріпленими і схованими переходами. Можливо, й через Дністер. Існує багато цікавих історій про ямпільські підземні ходи, яким сотні літ. Декілька років тому на одне з таких підземних склепінь натрапив житель міста Павло Вовк, де знайшов срібні та мідні речі: ложку, кан делябр, обручку.

Можна лише здогадуватися за яких часів копалися і мурувалися ці підвали у прикордонному місті. Можливо, ще за часів монголо-татарської навали, чи в XIV-XV ст. під час князювання московських феодалів, а, може, й у XVII-XVIII ст., коли на цих землях панували польські магнати і шляхта.

Відомий трагічний історичний факт, коли на початку лютого 1651 р. польський гетьман Калиновський повелів своєму передовому загону на чолі з брацлавським воєвою дою Станіславом Лянцкоронським захопити Ямпіль. У ніч з 5 на 6 березня Лянцкоронський з двома полками оточив місто. Якраз у цей день в місті мав відбутися ярмарок. На світанку, коли більша частина жителів ще спали, і лише крамарі почали розкладати свої товари, в місто увірвалися польські війська. Налякані жителі вдарили в церковні дзвони, та було вже пізно.

Крамарі і купці кинулися тікати, покинувши свій товар, народ побіг до мосту, але той завалився, і втікачі потрапляли у льодяну воду. Чимало з них там і загинули. Поляки, зайнявши місто, пограбували його та підпалили, а жителів знищили. У цей трагічний день, як сказано у літопису, загинуло близько 10 тис. чоловік. Крім місцевих жителів, постраждали й молдовани, румуни, угорці, греки, євреї, вірмени.

Через два дні Калиновський писав коронному підканцлеру: «Ямпіль, який наді явся на свою багаточисельність та силу своїх бунтарів, дуже поплатився за свою непокору».

Після цієї страшної трагедії містечко на довгі роки залишалося занедбаним, безлюдним поселенням.

Подібні обставини, ймовірно, і змушували мешканців копати протягом багатьох століть підземні ходи і таким чином боронитися від нападників і, водно час, зненацька нищити ворогів.

Писемні джерела також свідчать, що вже у XVI ст. це було відоме містечко, яке вважалося одним із провідних торгових центрів на Поділлі. Тут значного розвитку набуває каменотесний промисел. Великим попитом користувалися жорна, точила, кам'яні кільця для криниць. Їх вивозили навіть до Новгородської губернії.

Однак, більшість жителів навколишніх сіл займалися землеробством, виноградарством, рибальством, тваринництвом і торгівлею. У своїй книзі «Історія війни козаків проти Польщі», відомий французький королівський радник при монетному дворі сеньйор П'єр Шевальє писав: «Найвидатніші міста та фортеці, які займають козаки, Київ – центр воєводства метрополії грецької церкви, Біла Церква, Корсунь, Костянтинів, Бар, Черкаси, Чигирин, Кодак, Ямпіль над Нестром, Брацлав над Богом...».

Після Люблінської унії (1569) Ямпіль увійшов до Брацлавського воєводства і став власністю польських магнатів, які збудували тут замок, а в селах заснували маєтки. А дата закладення замку великим князем і воєводою Яном Замойським. – 1580 р. вважається роком заснування міста Ямпіля.

Яким же був середньовічний замок у місті Ямпілі в XVI-XVII ст. розповідає у своєму «Щоденнику» відомий мандрівник Ульріх фон Вердум. Згідно з його описом, фортеця була споруджена на лівому березі річки Русави, лівій притоці Дністра. Фортифікаційна споруда мала форму видовженого прямокутника і розташовувалася у північній частині сучасного міста вздовж річки Русави, витягнувшись з північного сходу на південний захід по її течії. В найголовніших місцях, на верхніх стінах, в чотирьох кутах замку височили боєві вежі з прорізними вузькими бійницями для ведення вогню по ворогові. Боєву могутність фортеці підсилювала башта над ворітьми, де був в'їзд до замку з перекидним мостом через річку. В'їзна башта була спрямована на північний схід у напрямку полкового міста Брацлава, на брацлавський шлях. Увесь замок по зовнішньому периметру забезпечувався насипними земляними валами – буртами, а також дерев'яним частоколом, вкопаним у землю і міцно з'єднаним між собою загостреними доверху дубовими палями. В цілому весь цей комплекс фортифікаційних споруд відокремлювався від нападників ще й широким, штучно створеним ровом, який заповнювався водами річки Русави. У замку і місті були споруджені глибокі, по кілька десятків метрів, криниці, які розраховувалися на тривалу облогу.

Ямпільський замок був досить міцною спорудою, вигідною у стратегічному плані, що відігравав значну оборонну роль на цих землях в останній чверті XVI та XVII ст.

Наприкінці XVI ст. по Україні прокотилася хвиля селянсько-козацьких повстань проти польської шляхти і українського панства. У 1593 р. козацький полковник Лобода обложив Ямпільський замок. Хоч взяти його не вдалося, та ця подія підняла на боротьбу ще більш широкі верстви населення.

Жителі Ямпіля активно відгукнулися на заклик Богдана Хмельницького до боротьби за волю проти польських поневолювачів. У перші ж роки Визвольної війни (1648-1654 рр.) місто стало одним із центрів, де формувалися загони народних месників.

У середині серпня 1650 р. козацьке військо, йдучи на Молдову, вступило до Ямполя і було з піднесенням зустрінуте ямпільськими міщанами та жителями навколишніх сіл. Розташувавшись у Ямпільському замку, Б.Хмельницький перетворив місто на свою тимчасову резиденцію. Тут відбувалися прийоми закордонних послів, проходили міждержавні переговори. У Ямполі Б. Хмельницький приймав російських послів П. Протасова і Г. Богданова, а також послів кримського хана. У Ямпіль до Хмельницького надсилав своїх підлеглих коронний гетьман польсько-шляхетського війська М. Потоцький.

У середньовічному Ямполі, діяло принаймні три православних церкви, католицький костюл, кілька єврейських синагог. Відомий цікавий факт про те, що гетьман Б. Хмельницький призначив у Ямполі грати весілля своєму синові Тимофію. Про це сповіщається у «Статейном списке посла русского правительства В. Ункозского к Богдану Хмельницкому» датованому вереснем – груднем 1650 р. Ця подія висвітлюється і в працях молдовських істориків. А в міському музеї м. Сороки зберігаються копії документів, що свідчать про весілля Тимоша і Рузанди Лупол. Тут є і фотокопії портретів XVIII ст. Тимофія і його нареченої.

За часів приєднання України до Росії Ямпіль став повітовим містечком Брацлавського намісництва, одержав власний герб, але в економічному відношенні залишався незначним населеним пунктом. За даними 1775 р., у місті нараховувалося всього 113 хат.

Лише наприкінці XVIII – на початку XIX ст. тут почала розвиватися промисловість. У 1817 р. стала до ладу суконна, панчішна і екіпажна мануфактури, поширювалося ручне ремесло. Але головним заняттям місцевого населення залишалося землеробство, виноградарство, дрібні промисли.

На початку XX ст. заселена територія Ямполя становила 450 десятин. Він вважався одним із найбідніших повітових міст Подільської губернії.

На розвиток революційних подій у повіті значний вплив мала Ямпільська соціал-демократична організація, яку очолював син тутешнього адвоката, студент Петербурзького університету Голованіський. До складу групи входили робітники В. Юсов, П. Наймушин. Вони проводили агітаційно-пропагандистську роботу серед населення. Однак, 1907 р. найбільш активні учасники гуртка були заарештовані і він припинив своє існування.

Марксистсько-ленінські ідеї повертаються на Ямпільщину лише через 10 років після лютневої буржуазно-демократичної революції, коли в липні 1917 р. при активній допомозі армійських більшовиків І. Волкова та П. Афанасьєва в Ямполі була створена місцева організація РСДРП (б), до якої увійшли й колишні члени підпільного гуртка – робітники В. Юсов, Л. Бичков, С. Такої, Ю. Лютий – всього 9 чоловік. Очолив організацію П. Наймушин.

На початку 1918 р. воєнно-революційний комітет починає формувати загони червоної гвардії та місцевої самооборони. В результаті їх дій 18 лютого 1918 р. у Ямполі було проголошено радянську владу. Та революційна боротьба на Ямпільщині не припинилася ще довго. Поблизу містечка діяли озброєні загони Ільницького, Кушніра, Левченка, Антонишина, Лампіги та отамана Зеленого, які воювали проти нової влади. На теренах Ямпільщини, на початку 1919 р. було проголошено Ямпільську

республіку. Керував боротьбою проти більшовиків на Поділлі отаман Семен Ільницький. Сам він був полковником царської армії, воював на румунському фронті, а взимку 1917 р. прибув додому в с. Довжок, разом із військовою частиною у бойовому порядку. Згодом люди були розпущені, а зброя прихована. Та коли постало питання боротьби за УНР, Ільницький знову зібрав своїх колишніх побратимів, відкопав зброю та з числа своїх однодумців створив окремих Наддністрянський курінь, який згодом влився у армію УНР. До речі, один із учасників загону Семена Ільницького у 1958 р. випустив у Лондоні книгу спогадів про Ямпільську республіку.

Після загибелі отамана Ільницького місцеві більшовики почали встановлювати радянські порядки. Однак, попри сприятливу для себе обстановку та присутність на Поділлі чужоземних військ, вже на початку лютого 1921 р. вдарив новий грім народного невдоволення. Люди взяли за сокири, вила, лопати та з гаслом «За Радянську владу без комуни і комуністів» виступили проти нав'язуваних нових порядків та жорстокого гноблення. За національним складом повстанці були виключно українцями, а за соціальним – «мелкие кулаки, середняки и несознательные бедняки».

Розпочалося повстання 3 лютого 1921 р. у с. Бабчинці нинішнього Чернівецького району Вінницької області, охопивши досить швидко значну територію Вінниччини. Організацією повстання займалися штаби: основний (підпільний) у Ямполі і польовий у Бабчинцях. Очолив народне повстання колишній підпрапорщик царської армії Федір Іванович Лозан, найближчим помічником якого був Яків Гінець (Лунець). Що конкретно стало поштовхом до повстання? Формально – майже анекдотичний випадок: місцевою міліцією та комендантською командою у Бабчинцях було знайдено і конфісковано самогонний апарат, на захист власника якого піднялося усе населення. Однак, повстання було добре організоване та сплановане.

З Бабчинець повстання почало швидко поширюватися і по інших місцях Ямпільщини. У цей час керівництво 12-ї дивізії червоних доносило у штаб, що у Ямпільському повіті знаходиться 12 тис. повстанців, а у Могилівському – 5 тисяч при 200 кавалеристах. «Контрреволюційний рух» охопив чимало населених пунктів краю.

Особливо успішним для повстанців було взяття містечка Яруги та села Тростянець, де загін отамана Лозана розігнав місцеві органи радянської влади та роззброїв майже сто червоноармійців, поповнивши таким чином своє озброєння.

В успішному наступі повстанців була чимала заслуга і колишнього царського підпрапорщика Федора Антоновича Данькевича. Ще до повстання він за завданням керівництва організував у своєму селі Тростянець та Дзигівці підпільні осередки.

Та влада повстанців трималася недовго, лише з 5 по 9 лютого 1921 р. Проте за цей недовгий період повстанцями було видано ряд наказів про вільний обіг усіх грошей (за винятком радянських), свободу торгівлі, відозви із закликом до повстання проти комуни, а також сформовано адміністрацію.

Все ж, сили були далеко не рівні. Вже 7 лютого більшовицькі полки перейшли у наступ. Повстанці хоробро оборонялися, незважаючи на чисельну перевагу більшовиків, які визнавали, що «в некоторых случаях замечается особый героизм, как, например, контрнаступление, драка до последнего патрона». А 10 лютого повстання було жорстоко придушене, його ватажки знищені, «вбито понад 300 бандитів». До речі, під час придушення повстання жертвою червоних карателів стало і село Оленівка

Могилівського повіту – його спалили дотла. Більшовики почали проводити масові арешти та розправи. На 15 лютого було заарештовано до 500 чоловік, чимало з яких згодом були страчені. При цьому засудженим ставилося у вину те, що «с оружием в руках принимал участие в наступлении против красноармейцев». Вирок, як правило, був остаточний і оскарженню не підлягав.

На втихомирені села, як свого часу на Довжок, більшовики накладали величезну контрибуцію. Скажімо, Бабчинці повинні були сплатити близько 10 тисяч пудів хліба, 15 голів великої рогатої худоби і декілька штук овець та свиней. На Петрашівку накладено стягнення у тисячу пудів зерна та 12 голів великої рогатої худоби, на село Біла – 500 пудів хліба і 3 голови худоби. Усе зібране продовольство, за винятком зерна із Ямполья, передавалося у розпорядження комнезаму та надходило у продоргани.

Що стосується долі керівника повстання Федора Івановича Лозана, то після його поразки він тривалий час переховувався по селянських льохах та садках, аж поки 25 листопада 1925 р. не був спійманий місцевими каральними органами і засуджений до страти.

З цього часу почалося активне встановлення радянської влади. У Ямполі організували кредитне і споживче товариства, почала діяти телефонна станція, пошта, школи, три гуртки лікнепу.

1921 р. незаможні селяни об'єдналися в трудову кооперативну артіль «Пролетар». В цей час було споруджено електростанцію, стали розвиватися місцеві промисли, ожила й каменотеса справа. На початку 30-х років створена Ямпільська МТС. Про трудові здобутки ямпільчан заговорили в окрузі. 1931р. за трудові перемоги район занесено до Червоної дошки республіки.

Та більшовицька влада не забула про народні повстання. На початку 1938 р. на Ямпільщині сталінським репресивним апаратом була «розкрита і ліквідована», а вірніше сказати, сфабрикована справа «військово-повстанського диверсійного загону», організатором і керівником якого визнали колишнього офіцера Ф. Ганькевича. З часом, рідні репресованих «ворогів народу», отримали скупі повідомлення про реабілітацію, однак, і досі не знають, де ж могили безвинно вбитих родичів...

Віроломний напад фашистської Німеччини перервав мирне, хоча й надзвичайно важке, життя мешканців Ямпільщини. Вже 17 липня 1941 р. фашисти окупували місто. З першого ж дня люди чинили відчайдушний опір ворогові: не виходили на примусову роботу, не виконували розпоряджень нової влади. Окупанти вдалися до терору. 28 липня 1941 р. після жорстоких знущань вони розстріляли 49 жителів, а 2 серпня по-звірячому знищили ще одну велику групу громадян.

З грудня 1941 р. у Ямполі розпочала роботу новостворена підпільна організація, яку очолив комуніст Ф.Г. Тонкопій. Діяли групи народних месників у селах Михайлівка, Клембівка, Петрашівка, Дзигівка, які організували напади на військові частини ворога, виводили з ладу техніку, захоплювали склади зі зброєю.

17 березня 1944 р. війська 2-го Українського фронту звільнили Ямпіль від фашистів. Першою в селище увійшла 57-а мотострілкова бригада під командуванням Героя Радянського Союзу П.З. Шамардіна.

Почалися героїчні роки відбудови та поступового налагодження мирного життя. За високі врожаї сільськогосподарських культур та досягнення у галузі тваринництва Ямпільський район неодноразово нагороджувався високими урядовими нагородами. Він став одним із провідних в області по вирощуванню високих врожаїв сільськогосподарських культур, а по вирощуванню цукрових буряків одним із найкращих в країні.

Сьогодні – це аграрний район, екологічно чистий, і має всі можливості для інтенсифікації туристичної діяльності.

Ямпільщина – сонячний і родючий край півдня Поділля є плідним і на скарби духовні. Це край самобутнього народного мистецтва і великої історико-культурної спадщини.

Тут нараховується 118 пам'яток археології, 53 – історії, 4 – монументального мистецтва, 2 – архітектури.

До непересічних пам'яток культури та архітектури Ямполя відноситься Свято-Миколаївська православна церква, збудована у XVIII ст. Нещодавно в храмі чільне місце посіла ікона святого Геннадія Ямпольського, який народився 1880 р. у с. Іванково. Святий на іконі – з виноградною лозою. Це – обов'язкова деталь, яку вважали за потрібне відтворити на іконі ямпільчани. Ікону написав місцевий художник Василь за благословенням отця Георгія зі Свято-Миколаївської церкви.

В Іванково й досі збереглася хата Ребезів, у якій народився та виріс Григорій, тобто Геннадій – найстарший син Матвія Григоровича і Соломонії Гнатівни. Батьки були благочестивими селянами - середняками. Разом з ними Григорій відвідував храм Божий, у сім'ї псаломника слухав розповіді із життя святих.

Нині у Ямпільському краєзнавчому музеї по крупинці збирають всі відомі і збережені у пам'яті сільчан дані про родину Ребезів. Земляки клопочуться, щоб на обійсті преподобномученика був зведений монастир, або ж церква на честь святого Геннадія Ямпольського. Кажуть, він був дуже праведним монахом і дослужився до чину архімандрита.

У 1919 р. архімандрит переїхав до Одеси, де служив при правлячому архієреї-митрополиті Платоні. Разом з ним в Одесі жила його престаріла мати, яка похована на Другому християнському кладовищі. 1936 р. отця Геннадія відправили на заслання у Казахстан на 5 років, де він, важкохворий, працював на руднику.

1 грудня 1937 р. трійка НКВС постановила розстріляти Ребезу Геннадія – Григорія Матвійовича. Вирок виконали наступної доби о другій годині ночі. Місце захоронення архімандрита Геннадія – невідоме. У 1956 р. його було посмертно реабілітовано.

Через 120 років на Архієрейському соборі преподобномученика Геннадія причислили до лику святих.

На даний час на території Ямпільщини можна побачити такі цікаві туристичні об'єкти:

Вінничина, Буша. Державний історико-культурний заповідник «Буша».

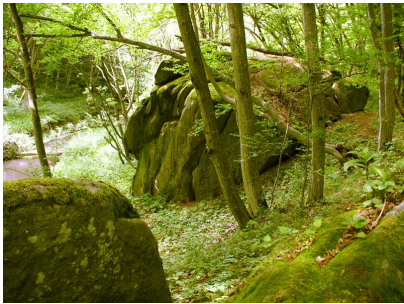

Вінничина, Буша. Державний історико-культурний заповідник «Буша».

Вінничина, Буша. Державний історико-культурний заповідник «Буша».

- державний історико-культурний заповідник «Буша», на території якого знаходяться: скельний храм – одна з найбільших культових споруд у Європі, замкова башта XVIII ст., козацьке кладовище XVIII ст. – пам'ятка каменотесного народного мистецтва. Залишки життя епохи енеоліту (трипільська культура), постійна експозиція виробів каменотесного промислу;
- всеукраїнський щорічний скульптурний пленер «Подільський оберіг»;
- державний географічний заповідник «Гайдамацький Яр»;

Державний географічний заповідник «Гайдамацький Яр»

- парк скульптури у м. Ямполі;
- оздоровчий табір «Світанок»;
- племенна конферма у ПОП «Рідний край» с. Тростянець;
- історико-релігійні пам'ятки «Хасидські святині» с. Пороги;
- «Оксанівське скельне поселення» ХУІ-ХУІІ ст.
- залишки трипільської, черняхівської, давньоруської культур;
- пам'ятка архітектури Свято-Миколаївська церква 1770р.;
- районні образотворчі та краєзнавчі музеї;
- приватний музей, члена Національної спілки художників України, заслуженого майстра народної творчості, лауреата премії ім. Катерини Білокур, Наконечного В.А.

Та найцікавішою туристичною перлиною району є славнозвісна Буша. Причалося село у глибокій долині на міжріччі двох невеличких річок – Мурафи і Бушанки. Станеш

посеред села на майдані – обабіч гори зеленіють, вітри десь там вгорі шумлять, а поруч ріка шумить – і зачаруєшся. Зійдеш тоді до струмка й поп’єш чудо-водиці, поглянеш на козацьку фортецю і задаєш собі питання: « Скільки бачила вона на своєму віку? Свідком яких подій стала?»

Під час кривавої битви, що відбулася на цій священній землі більше 350 років тому, встояла. На згадку нащадкам про силу і мужність пращурів, які не вагаючись вибрали смерть замість рабства.

[Скельний храм](#)

[Скельний храм](#)

Тут, в одному з найдавніших сіл Поділля, знаходиться комплекс пам’яток археології, історії та культури, об’єднаних спільною географічною територією в 16 га. Зокрема, це поселення трипільської, скіфської та слов’янської культур від IV тис. до н.е. до XII ст. н.е. Залишки оборонної фортеці з підземними ходами XVI–XVII ст., скельний

храм з художніми рельєфами, що не мають аналогів в Європі. Буша тісно пов’язана з багатьма сторінками героїчного минулого України. Тож не випадково, що тут знаходиться Державний історико-культурний заповідник.

Шлях, що пов’язував колись Бушу з іншими селами, йшов через Татарську гору. Там, із східної сторони, знаходився го ловний в’їзд в поселення. Звідти краще й швидше було дістатися до Ямполя. Але тим шляхом приїздили сюди не лише гості. Приходили турецькі і татарські загарбники, які не раз руйнували містечко.

За переказами, навіть монголи палили це місто. Але тоді воно звалося не Бушею, а Краснополем, бо, за переказами, було дуже гарне.

Для захисту від непроханих гостей, жителі обнесли Бушу мурами і вирили глибокий рів. З заходу насипали високі вали, які назвали татарськими, бо звідти постійно відбувалися набіги татар. Досі можна побачити їх рештки, що іноді сягають за двадцять метрів довжиною. З інших боків Бушу оберігали скелі та вода.

Татарською горою цікавилися здавна. Років двісті тому сюди приїжджали з археологічними розкопками із самого Києва. Довгожителі згадували, що тоді і викопали у Буші всі цінності. Нічого не лишилося. А були там і золоті, і срібні речі.

1932 р. в цих місцях сталося затоплення. Велика вода нанесла тоді з Татарської гори таку кількість людських черепів, що біля місцевого магазину стався завал з кісток. Звідки вода їх розмила, на якому місці? Невідомо...

Вперше у документальних джерелах Буша згадується у 1589 р., а як місто – 1606 р. З початку XVII ст. починається швидка забудова поселення. У 1654 р. в Буші вже нараховувалося 7 церков, адже на той час місто було і значним релігійним центром.

На арену великої і трагічної історії Буша вийшла під час Визвольної війни українського народу проти польського панування 1648-1654 рр., коли вона стала козацькою твердинею на кордоні з Польщею.

Тоді Буша була козачим, достатньо багатолюдним як на ті часи містом.

У XVII ст., під час визвольних змагань, майже все чоловіче населення, здатне носити зброю поповнило ряди війська Богдана Хмельницького. У місті залишилися, в основному, жінки і діти. Почувши про це, поляки вирішили, що Буша тепер перетворилася на легку здобич, і вирішили напасти на неї. Але все населення, що знаходилося в місті, до останнього подиху захищало свою свободу і честь.

У кінці січня 1654 р. тут відбулася перша битва козаків з польським військом під командуванням полковника Окуня.

У березні вороже військо, що нараховувало 20 хоругв, в т.ч. 12 хоругв молдовського господаря Степана Георгіцу, очолюване Окунем, знову намагалося зламати Бушанську твердиню. Бушанці разом з козаками, на чолі з комендантом фортеці, сотником Гречкою і на цей раз відстояли свою землю.

У листопаді 1654 р. 35-тисячне військо ворога знову оточило місто. Оборону Буші очолили полковники Зеленський, Махачинський, сотник Гречка. Ворожа армада цілий день штурмувала Бушу, але змушена була відступити, несучи значні людські втрати. Настав новий день, і кривава січ розгорілася з новим напруженням. Сили були нерівні. І під вечір 29 листопада поляки увірвалися в місто, де ще довго точилися запеклі бої.

Козачки, щоб не потрапити до рук ворога, закрилися в пороховій башті і дочекавшись, коли поляки підійдуть до неї ближче – підірвали. Страшний вибух розкидав кам'яні стіни фортеці. Жінки загинули, але кожна з них забрала з собою на той світ декількох польських солдатів. Час зберіг до наших днів залишки козацької фортеці й ім'я вдови сотника Завісного – Мар'яни, за іншою версією його доньки, яка очолила оборону міста.

За свідченням польського історика Веспесіана Коховського: «Вже не було кому боронити, билися тільки жінки. Одна, захищаючи доньку, зарізала офіцера косою. Ніхто не хотів здаватися. Окремі стрибали в крижану воду або кидались у вогонь палаючих будівель. Коли фортецю вже захопили, то в останні хвилини дружина невідомого сотника, не бажаючи бути іграшкою в руках ворога, зайшла у пороховий підвал, за нею побігли офіцери... на руках у неї була малолітня дитина... в другій руці смолоскип... пролунав страшений вибух».

Під час героїчної оборони Буші загинуло 16 тис. бушанців. Ці події знайшли своє відображення в історичній повісті М.Старицького «Оборона Буші».

Після загибелі фортеці 1654 р. у місті вже не було мешканців, камені заросли травою, і лише через декілька років тут знову з'явилися люди.

Так виникло село, що зберегло горде ім'я міста – Буша. 1756 р. на кошти місцевих прихожан, на території колишнього замку була побудована дерев'яна Михайлівська церква, дзвіницею для якої слугувала кам'яна замкова башта, що збереглася до наших часів. На початку XX ст. на тому місці зведена нова церква на кам'яному фундаменті.

Зберігся і старовинний цвинтар XVIII- XIX ст. з масивними кам'яними надмогильними хрестами.

Нині жителі с. Буші свято бережуть пам'ять про своїх славних предків. Створено парк скульптур народних месників, що розкинувся поблизу дзвіниці. Постала з каменю і героїчна постать Мар'яни Завісної.

Кажуть, що ця місцевість особлива, насичена позитивною енергією. Одна з жінок розповідала, що навіть бачила над заповідником видіння – образ Матері Божої Покрови. Яка тримала омофор. Можливо цей край захищає сама Богородиця. То ж Буша не тільки центр «зеленого туризму», а й здравниця людських душ.

У дні весіль сюди приходять молодята, кладуть квіти, віддаючи шану мужності своїх предків. Оберігають бушанці і могилу Мар'яни, на якій здавна височить хрест. Щороку 29 листопада (а це день трагічних подій 1654 р.) до пам'ятників та могил лягають живі квіти.

Пам'ятають тут і про козака Михайла, який ціною власного життя попередив бушанців про наступ татар. Місцеві жителі з почесними поховали козака, а згодом поставили йому кам'яний хрест. Він вже не одну сотню літ стоїть біля Буші, як приклад людського героїзму і відданості. Кажуть, що хрест дуже допомагає людям у незгоді. У спеку йдуть до хреста жінки поливають його водою і просять: «Дай, Михайле, дощу!». Свого часу керівництво вирішило хрест перенести. Бо, мовляв, заважав колгоспним машинам їздити по дорозі. І насунула на село велика посуха. Коли ж хрест, на вимогу місцевих жителів, поставили на місце, відразу пішов такий потрібний живильний дощ...

[Парк скульптур](#)

Хто б з туристів не заїжджав до Ямпільщини, обов'язково відвідує історичну святиню – приміщення фортеці та чудовий парк скульптур, що розташований біля неї.

Адже у Буші здавна успішно розвивався промисел обробки каменю. З пісковика виготовляли жорна, циліндричні кільця для криниць, прикраси для оформлення входу до садів, так звані «обереги», точила, надгробники. Каменярський народний промисел у цих краях був доволі розвинений у XIX ст., зокрема в Букатинці, Ярузі, Русаві, Стіні, Яланці, Мервинцях, Дзигівці,

Бандишівці та інших селах краю.

Тому історична Буша, не випадково стала місцем проведення першого в Україні пленеру скульптури з каменю, якому дано символічну назву «Подільський оберег».

У серпні 1986 р. з різних міст і сіл України – Києва, Херсона, Одеси, Вінниці, Ямполь, Могилева-Подільського та ін. приїхали до Буші скульптори на творчий пленер по каменю-пісковіку. За 22 роки проведення «Подільського оберегу» звістка про Бушанський пленер рознеслась по всій Україні та за її межами. Сам Бушанський пленер набув загальнодержавного визнання і став традиційним. Результат багаторічних зібрань майстрів каменотесної справи в Буші – створення майже 160 робіт із каменю. Кожен із професійних скульпторів та народних умільців залишив у Буші не лише свій витвір з каменю, але і частинку своєї душі. І той, хто хоч раз побував у цьому казковому краї, той повертається сюди знову і знову.

Окрім знаних народних каменярів, села Буша і Дорошівка, що розкинулися вздовж берегів річки Мурафи одне навпроти одного, здавна славилися й народним килимарством. Тут виявлено близько п'ятдесяти килимів, виготовлених понад 100 років тому і які були представлені на унікальній виставці «Бушанські килими ХІХ-ХХ ст.», що діяла у виставковій залі Вінницького краєзнавчого музею. Перед народознавцями, мистецтвознавцями і просто любителями старовини постала маловивчена сторінка народного мистецтва, що має місцеві самотутні особливості і традиції.

З ініціативи директора Державного історико-культурного заповідника О. Пірняка запульсувало в Буші й відроджене джерельце писанкарства.

[Вінничина, Буша. Державний історико-культурний заповідник «Буша».](#)

Та село Буша відоме не лише народним мистецтвом, але й багатьма пам'ятками старовини. Бушанський рельєф, скельний храм, археологічні трипільські знахідки, башта Бушанського замку, давні кам'яні вироби, хрести, парк історичної скульптури, Гайдамацький яр, музей... Все це вражає кожного, хто хоч раз побував тут і доторкнувся до цієї героїчної і, водночас, трагічної історії.

Окрасою місцини є унікальний Бушанський скельний рельєф у скельному храмі, відкритий професором В. Б. Антоновичем у 1883 р. Саме з цих пір він стає відомим широкому колу науковців. Навколо нього до цих пір продовжуються дискусії щодо часу його створення та змісту композиції. Частина вчених відносить рельєф до пам'яток дохристиянської доби, інші вважають його пам'яткою мистецтва та історії пізнього середньовіччя.

Рельєф унікальний, на ньому зображено безлисте дерево, на одній з гілок якого сидить півень. Під деревом на колінах молиться людина (скоріш за все жінка). За нею – величний олень. У центрі композиції, зверху, між рогами оленя і гілкою дерева – прямокутна рамка з напівстертим написом, що пояснює сюжет пам'ятки.

Археологічні дослідження, проведені у 1985-1987 рр. дозволили відтворити історію пам'ятки.

Початок функціонування скельного храму як культової споруди відноситься до часу черняхівської культури II-V ст. н.е. На цей час, очевидно, і припадає поява скельного зображення на стіні храму.

Молилися тут і приносили жертви богам ранні слов'яни у VI-VIII ст. н.е. В епоху Київської Русі (IX-XIII ст.) до зображення на скелі було додано напис, який зараз розібрати практично неможливо, адже читаються лише початкові частини слів. За фотографіями 1883 р. В. Даниленку вдалося зробити реконструкцію напису: «Азм есмь Миробог жрец Ольгов».

В цей самий час над скельним зображенням був споруджений дах, про що свідчать два похилених пази, видовбані у верхній частині кам'яної стіни по всьому основному периметру приміщення. Ці перекриття відновлювалися та ремонтувалися у більш пізній час. Згоріли вони під час пожежі у 1654 р., з цього часу відійшов у небуття і сам храм.

На думку В.В. Березяка, рельєф зображує Басю (Бушу) – єдину вцілілу мешканку знищеного татарями містечка, яка молиться за загиблих земляків. Сухе дерево і півень є язичницькими символами смерті, а жінка і олень – життя і сонця.

Крім основного приміщення з рельєфом, археологами були відкриті рештки двох інших приміщень скельного храму з латинським написом. Очевидно ці приміщення у XVI-XVII ст. використовувалися під келії. Два написи латинською мовою з'явилися, ймовірно, у XVI ст. В них йдеться про звернення одного з ченців до Ісуса Христа.

На торцевій стороні кутнього скельного блоку, поблизу рельєфу, вибито схематичне зображення всевидячого ока – трикутник з крапкою посередині, а нижче написано у два рядки: «...в пам'ять про 3 червня 1524 року». Дата 1524 р. до кінця не з'ясо вана. Можливо вона пов'язана з датою заснування ордену Театинців, монастир яких міг існувати у цих краях з 1524 р.

В основному приміщенні скельного храму до нашого часу збереглися написи польською мовою, зроблені у XIX ст. Під написом – зображення хреста з монограмою. Припускають, що написи вибиті, за вказівкою бушанського шляхтича Ромульда Остоя-Овсянного, що розчистив частину скельного приміщення перед рельєфом.

Старий сільський цвинтар у Буші також входить до комплексу об'єктів історико-культурного заповідника.

[Музей етнографії, Буша](#)

[Музей етнографії, Буша](#)

Кам'яні хрести XIX ст., що тут збереглися, є цінними пам'ятками місцевого народного каменярства. Вони виготовлені із місцевого каменю-пісковика, значні поклади якого виявлені в навколишній місцевості. На виготовлення хрестів припадав найбільший відсоток серед іншої

продукції промислу.

Цікавим для відвідувачів стане й музей «Подільська хата», де можна познайомитися з побутом місцевих селян кінця XIX початку XX ст.

Славляться ці місця й своїми природними багатствами. Людина, яка вперше потрапляє в урочище «Гайдамацький яр» на березі річки Бушанки вище від знаменитої Буші, застигає від здивування. Адже не можна навіть уявити, що хвилясто-рівнинне Поділля раптом явить світу отакий мальовничий скельний комплекс, який офіційно має статус геологічного заказника Національного значення, а до всього він ще й оповитий аурою історичних легенд та пов'язаний з визвольною боротьбою. Колись тут був Великий ліс, що славився не тільки своїми розмірами, але і красеннями дубами. Першим його зафіксував французький інженер-фортифікатор та географ Г. де Боплан, який перебував в Україні у 1625-1642 рр. Свою сучасну назву «Гайдамацький яр» дістав наприкінці XVII - початку XVIII ст., завдяки подіям, які в історії відомі під назвою Коліївщина.

За переказами, саме тут збиралися повсталі гайдамаки на чолі з Іваном Гонтою. Втім, і без прив'язки до історичних подій тут є на що подивитися. Такого скупчення цікавих форм вивітраних пісковиків і вапняків, мальовничих та унікальних колон, стовпоподібних форм, чудернацьких тварин і міфічних образів більше ніде в області не зустрінете. Цінні дуби вивозилися в Західну Європу за золото на голландські та німецькі верфі для будівництва кораблів. Ті, що залишилися, дістали свої власні назви «Дідусь», «Громовик» та інші – і взяті під охорону як пам'ятки природи. В яру ростуть еталонні ділянки дуба черешчатого, грабові, дубово-ясеневі, насадження, клен-явір та модрина європейська. Чимало тут цікавих рослин: 4 види папороті, печіночниця, хвощі та плавуни, а щодо лікарських – то важко знайти більш багату місцевість у найближчих районах.

Не менш своєрідний Гайдамацький яр і у геологічному відношенні: річка Бушанка зробила тут своєрідний розріз південної частини Вінницької області в товщах вапняків, сланців, пісковиків різних епох на глибину до 120 метрів і зараз протікає по гранітах і гранітодіоритах Українського щита. По два боки глибокого каньйону з тихою річечкою на дні природа влаштувала театр нерукотворної архітектури на гранітах. А між каменем, водою, деревом і травою снується відлуння легенди про козаків Коліївщини Залізняка і Гонту, які тут ховалися від ворога; про нечувані скарби, заховані в печерах і ущелинах; про містику голосів і звуків. Тут і досі витає дух слов'янської віри в Бога неба Сварога, уявний образ якого створили і поставили перед рукотворними сходами до каньйону художники Василь Шевчук (Київ) і Василь Слободянюк (Вінниця).

Та краще запросити всіх бажаючих відвідати Бушу – перлину Ямпільщини, як це зробила Вінницька поетеса Валентина Сторожук у своїй поемі «Подільська твердиня» неможливо:

... Як не хочеш іти в світові наймити,
а в житті цьому вищої прагнеш мети,
поспіши до Буші, на коліна упадь
і святої землі поцілуй кожную п'ядь...

Подорожуючи цим самотнім краєм, обов'язково завітайте до мальовничого села Клембівка.

На перший погляд вона нічим особливим не ризниться від навколишніх сіл. Така ж виноградна, багата та мальовнича. Та ж Русава миє коси вербам уздовж берегів. Та

Клембівка була й лишається центром подільської народної вишивки – мистецтва давнього і, водночас, на диво молодого. Клембівчанок з давніх часів вважали найкращими вишивальницями. Саме їм доручалося прикрашати найбільш вишуканий одяг. У 1880 р. вони навіть готували вишивки для сукні самої російської імператриці. У кінці ХІХ ст. кращі зразки клембівської вишивки були відібрані на Всесвітню виставку в Чикаго для презентації українського народного декоративно-прикладного мистецтва. Здавна славиться Клембівка великим багатством технік вишивання, вишивають тут і білим по білому, використовуючи такі філігранні техніки виконання, як «солов'їні вічка», «зерновий вивід».

Цікавий випадок стався 1968 р. на виставці у Лейпцигу, де експонувалася жіноча блуза «Сніг» з Клембівки. Журі довелося скликати цілу комісію спеціалістів із кількох країн, аби визначити, що це справді ручна вишивка, а не виріб якогось невідомого автомата, – настільки тонкою і точною була робота, бездоганно виконана Ганною Лялькою.

І тепер ходить по селу говірка, що у Клембівці дівчина народжується з ниткою-голкою. П. Корж, К. Горобець, П. Березовська, Г. Мельник, О. Царюк, Г. Козак, К. Волошина, П. Титаренко та багато інших вишивальниць на весь світ прославили край своїми неповторними вишивками. Їх витвори викликали захоплення і подив у багатьох містах і країнах світу. Лише на Лейпцигському міжнародному ярмарку вишивки клембівських майстринь вісім разів отримували Золоті нагороди.

З незапам'ятних часів тут виготовляли традиційні килими, які своїми узорами сягають у часи трипільської культури.

Крім того Клембівка дала Україні чимало талановитих художників. Тут народився і черпав свою насагу член Національної спілки художників України, незабутній Петро Кравчик. Гордістю села є члени Національної спілки майстрів народного мистецтва України Віктор Наконечний, Тетяна Дєдова та Віктор Крижанівський.

Віктор Петрович Крижанівський, народився в сім'ї ремісників (батько - різьбяр, мати - вишивальниця). В юності самотужки опанував малярське ремесло, виробив свій художній стиль. Майстер має своє власне оригінальне малярське бачення. Його роботи – це чисте джерело українського національного духу, біль і радість людей Подільського краю, де український народний «примітив» тісно пов'язаний з прийомами іконописних традицій.

Мешканки с. Качківка, мати й донька А. Мрух та Н. Сандульська відродили стародавню традицію плетіння шеделком (тепер кажуть гачком). Біле плетиво – накидки для колик, подушок, обплетені рушники – завжди були модними у селі. Майстрині не лише відновили стародавню традицію, а й створили нові модні фасони жіночих кофтин. З шовкової нитки, тоненької як павутина, жінки творять чудеса. Такі вироби легкі, приємні до тіла, їх можна скласти в косметичку. І ще одна їх особливість: модний одяг плетений без єдиного шва і діє як оберіг.

Вражають своїм непідкупним українським стилем, виписані на звичайному полотні, звичайними фарбами картини народного майстра з Буші Фоми Барібана. Його картини у стилі народного малярства – це чарівний світ Ямпільського краю, його звичаїв і колориту. Односельчани постійно запрошували художника розмальовувати свої оселі, а в 50- рр. ХХ ст. народний умілець реставрував розписи місцевої дерев'яної церкви. На

жаль, у 1985 р. храм спіткала лиха доля, його зруйнували. Та залишилися майже в кожній сільській хаті неповторні картини народного художника.

У с. Пороги проживає і творить свої вишивані дива талановита жінка В. Сандульська. Вона винайшла нову техніку вишивки, назви для якої ще не придумала. До речі, голки, якою вона вишиває, не купиш ніде, бо її майстриня робить власноруч. Сама придумує візерунки, навіть не малює їх попередньо на тканині. Так був вишитий портрет Т.Шевченка, ікони і безліч неповторних візерунків на подушках, килимках, серветках.

До речі, у цьому селі, на думку рабина Мордехая Рабиновича, племінника духовного лідера хасидів Авраама Рабиновича, на місцевому цвинтарі у 1860 р. було поховано його прапрапрадіда Борха Рабиновича. У середовищі хасидів він вважався цадиком, тобто великим чудотворцем, бо мав дуже потужну духовну силу. Борх Рабинович у свою чергу вважається онуком засновника хасидизму Ізраїля Бешти. Виявляється могили видатного цадика послідовники хасидизму розшукували багато десятиліть. І лише випадково натрапили, працюючи в Берлінському архіві. Тож ці місця можуть стати місцем паломництва хасидів, як і багато інших регіонів України. Адже наша держава посідає друге місце після Ізраїлю за кількістю єврейських святинь. А хасиди до свого духовного надбання ставляться ревно...

У с. Дзигівка є знаний на всю округу ансамбль народної пісні. Тут проживає найбільша польська громада і діє римо-католицький храм. Колись це село було відоме тим, що мало статую Божої матері, копії якої є у Римі та Кракові. Піднята на 33-метровий постамент, фігурка вражала своєю величчю і дарувала заступництво усім, хто біля неї молився, а в сонячну погоду блиск від неї було видно аж у Вапнярці. На жаль, у 1937 р., коли йшла запекла боротьба з релігією, статую скинули і де вона ділася – невідомо. Натомість з косяолу зробили кінотеатр, а пізніше – спортзал. Лише у 1990 р. завдяки настійним зверненням тутешніх поляків, храму повернуто його справжній статус. Цікаво, що косяол споруджено у 1803 р. і восени 2003 р. у Дзигівці урочисто відзначили 200-літній ювілей святині.

Ще одним непересічним багатством Ямпільщини є її славетні земляки, серед яких Г. Сіра, член Національної спілки письменників України; В. Наконечний, майстер народної творчості; В. Слупський, відомий гончар, династія Гірняків, яка свято зберігає і примножує історію Буші та відроджує промисел каменотесні у районі; різьбярі – подружжя Полесів та Г. Охрімів.

Ямпільщина виростила перших п'ятисотенниць, 11 Героїв Соціалістичної Праці, 11 Героїв Радянського Союзу, 4 лауреатів премії Ленінського комсомолу, кавалера трьох орденів Слави.

Перелік відомих особистостей, історичних, культурних, археологічних, архітектурних пам'яток краю можна продовжувати і далі. Та краще побувати на Ямпільщині. Гарний цей край у будь-яку пору року, але найкращий навесні, коли будинків майже не видно через біле шумовиння квітучих дерев. Чепурні вулиці, сквери ваблять спокоєм, затишком. Ви побачите мальовничі пейзажі, могутній Дністер, надихаєтесь чистим, настоящим на ароматах духмяних трав повітрям, насолодитесь лісовою тишею.

Сподобаються вам і навколишні села, їх безкраї лани, тіністі ліси. Багата природа подарує вам безліч радісних хвилин, несподіваних зустрічей і вражень.

Поспілкуєтеся з місцевими жителями, які люблять свій край, зберігають своє минуле, створюють сьогодення і працюють заради майбутнього.

Для потреб гостей – сучасні комфортабельні готелі, заклади громадського харчування, місця культурного відпочинку та дозвілля.

Районна державна адміністрація – вул. Леніна, 134,

тел.: 2-20-71

Відділ культури і туризму райдержадміністрації – вул. Леніна, 136/ 48,

тел.: 2-23-92

Міська рада - вул. Жовтнева, 94/2,

тел. : 2- 13-94, 2- 12-03

Туристичне агентство «Едельвейс» –

вул. Леніна, 134,

тел: (04336) – 2-11-86; 2-19-56; 2-30-01; (096)580-93-24.

Транспорт, зв'язок:

Автовокзал – вул. Жовтнева, 36

тел.: 2-13-48

Філія ВАТ «Укртелеком» – вул. Леніна, 122

Телефони першої потреби:

Центральна районна лікарня – вул. Пирогова,1,

тел.: 2-10-52.

Швидка невідкладна допомога: 103

Пожежна охорона: 101

Міліція: 102

Аптеки:

Центральна районна аптека вул. Леніна, 140/38,

тел.:2-21-98

Вікторія фарм" вул. Леніна, 140,

тел.: 2-26-79

"Зелена скарбниця" вул. Леніна, 142,

тел.: 2-11-81

Сфера послуг:

Готелі:

"Вікторія-Олександра"– вул. Леніна 13/1,

тел.: 2-26-90

"Дністер" - вул. Піонерська, 9

тел.: 2-16-00

Ресторани, кафе:

«Норд-Вест» – вул. Леніна, 75/1

«Європа» – вул.: Піонерська, 13,

тел.: 2-12-73

«Міраж» – вул. Піонерська, 11,

тел.: 2-16-18

Супермаркети:

«Копійка» – вул. Леніна, 85,

тел.: 2-37-31

«Богдан» – вул. Леніна, 59 а,

тел.: 0963555397

«У Львовича» – вул. Леніна, 55,

тел.: 2-22-18

Банки:

«Приватбанк» – вул. Жовтнева, 74,

тел.: 2-35-39

«Аваль» – вул. Леніна, 55,

тел. 2-11-29

«Ощадбанк» – вул. Леніна 63,

тел. 2-21-32.

Страхові компанії:

Оранта - вул. Леніна, 65,

тел.: 2-25-43.

Кінотеатр «Ювілейний» - вул. Леніна, 75/1,

тел.: 2-10-97

Музей образотворчого мистецтва – вул. Леніна, 136,

тел.: – 8 04336 22306

графік роботи: з 8.00 до 17.00,

вихідний - неділя.

Історико-краєзнавчий відділ музею образотворчого мистецтва.

вул. Леніна,71,

тел.: 8 04336 22306

графік роботи: з 8.00 до 17.00,

вихідний – субота, неділя.

Краєзнавчий музей на громадських засадах.

с. Северинівка

тел.: 04336 25543 (бібліотека)

04336 25545 (сільська рада)

Музей "Поділля"

с. Пороги,

тел.: 04336 25745 (сільська рада)

04336 25785 (будинок культури)

Державний історико-культурний заповідник «Буша»: Скельний храм, етнографічний музей "Подільська хата XVIII ст., замкова башта XVII ст., козацьке кладовище XVIII ст., пам'ятка каменотесного народного мистецтва, музей "Подільське гончарство"–

тел.: 04336 26190

графік роботи – з 8.00 до 17.00, без вихідних

Державний геологічний заповідник «Гайдамацький Яр» –

тел.: 04336 26190

графік роботи – з 8.00 до 17.00, без вихідних

Ямпільський міжгосподарський оздоровчий табір «Світанок»

с. Петрашівка

тел.: 2-83-41